

Герасименко В.М., здобувач,
Причорноморський науково-дослідний інститут
економіки та інновацій, м. Одеса

СУТНІСТЬ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЯК ЕКОНОМІЧНОЇ КАТЕГОРІЇ

Герасименко В.М. Сутність економічного потенціалу як економічної категорії. В статті доведено, що економічний потенціал галузі – це категорія, яка відображає взаємозв'язок продуктивної та ресурсної концепції промисловості та запропоновано авторське визначення цього поняття. Досліджені складові економічного потенціалу галузі, розглянуто поняття «стратегічний потенціал галузі», та доведено, що стратегічний потенціал, для різних стратегічних цілей і реальних можливостей ресурсного забезпечення досягнення цих цілей системоутворюючі елементи будуть різними.

Ключові слова: будівельна галузь, економічний потенціал, методи управління ресурсами, науково-практичний підхід, потенціал галузі.

Герасименко В.Н. Сущность экономического потенциала как экономические категории. В статье доказано, что экономический потенциал области – это категория, которая отражает взаимосвязь продуктивной и ресурсной концепции промышленности и предложено авторское определение этого понятия. Исследованы составляющие экономического потенциала области, рассмотрено понятие «стратегический потенциал отрасли», и доказано, что стратегический потенциал, для различных стратегических целей и реальных возможностей ресурсного обеспечения достижения этих целей, системообразующие элементы, будут разными.

Ключевые слова: строительная отрасль, экономический потенциал, методы управления ресурсами, научно-практический подход, потенциал отрасли.

Herasyenko V.M. The essence of economic potential as economic categories. The article proves that the economic potential of the region is a category that reflects the interconnection between the productive and resource concept of industry and proposes. It is investigated the components of the economic potential of the industry, the concept of "strategic potential of the industry" is considered, and it is proved that the strategic potential, for different strategic goals, real resources to achieve these goals and the system elements will be different.

Key words: building industry, economic potential, methods of resource management, scientific and practical approach, industry potential.

Постановка проблеми. На сучасному етапі ринкових відносин результати економічного розвитку, визначаються багатьма факторами, серед яких провідне місце відводиться економічному потенціалу. Умови, що ініціювали глибокий спад виробництва, сприяли виникненню внутрішніх виробничих проблем. На наш погляд, намітити шляхи виходу з нього можна завдяки застосування різних механізмів, також за допомогою вдосконалення економічного потенціалу галузей, особливо в даному випадку мають переваги ті галузі, які спираючись на сучасні інструменти та методи управління зуміли зберегти і пристосуватись до нових умов господарювання, ефективно використовуючи свій економічний потенціал. Саме тому вирішення проблем управління економічним потенціалом є значущим фактором досягнення центральних завдань, поставлених суспільством перед національною економікою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз робіт провідних науковців в напрямку управління ефективністю виробництва, таких як: І. Радчук [1], О. Єршова [2], Г. Беляєва [3], Н. Кондратенко [4],

І. Сотник [5], Т. Пономаренко [9] та інших, показав, що відносні показники витрат сировини та матеріалів, в розрахунку на одиницю продукції, вимірюються матеріалоемністю. Відповідно, відносні показники споживання енергії – енергоемністю.

Особливої актуальності проблеми оцінки економічного потенціалу галузі набувають на сучасному етапі розвитку економіки. В даний період нагальним та актуальним завданням залишається підвищення технологічного та технічного рівня виробництва, підвищення кваліфікації персоналу, застосування сучасних, креативних методів організації виробництва. Якісне вдосконалення економічного потенціалу галузей повинно цьому сприяти.

Постановка завдання. Метою даної статті є аналіз тлумачень поняття «потенціал», «економічний потенціал», «потенціал галузі» з метою запропонувати їх узагальнююче, прийнятне з точки зору сучасного законодавства авторське поняття у зв'язку із тим, що на сьогодні існує багато думок з приводу тлумачення даних понять, і багато з них навіть протирічать один одному.

Виклад основного матеріалу. Аналіз поняття "потенціал" слід розглядати в широкому та вузькому розумінні. З одного боку під потенціалом розуміють в широкому сенсі ресурси, кошти, наявні в розпорядженні, які можуть бути задіяні, мобілізовані та використані для вирішення якої-небудь задачі, досягнення певної мети. Потенціал галузі, це, на самперед, певні можливості держави, суспільства, в розвитку галузей економіки. В економічній науковій літературі поняття «потенціал» досить часто згадується в різноманітних комбінаціях, таких як: експортний потенціал, ринковий потенціал, виробничий потенціал, науково-технічний потенціал, технологічний потенціал, промисловий потенціал, інвестиційний потенціал, інноваційний потенціал, інтелектуальний потенціал тощо.

Втім, зазвичай, термін «потенціал» зазвичай трактується як «міць», «сила» (від латинського слова *potencia*). «Велика радянська енциклопедія» визначала потенціал суспільства, держави як можливості в певній галузі [15, с. 345]. Нами проаналізовано підходи до визначення поняття «потенціал» в таблиця 1.

Можна виділити спільне у вищевказаних визначеннях потенціалу, а саме, всі погоджуються, що це, перш за все, потужність або сукупність можливостей або засобів в економіці країни (регіону, галузі) в цілому, або в тій чи іншій сфері економіки країни [9].

Відносно структури (або видів) потенціалу думки дуже різняться. "Економічний потенціал держави" визначається певними авторами як «сукупність економічних можливостей держави, які можуть бути використані для забезпечення його потенційних можливостей, вираз економічної могутності країни, досягнутого рівня продуктивних сил, а також можливостей їх зростання» [7].

В роботі [8] дано таке визначення економічного потенціалу. «Економічний потенціал країни – здатність наявних трудових і матеріальних ресурсів країни забезпечити максимально можливий рівень виробництва продукції та послуг». «Економічний потенціал галузі» дуже часто розглядається з двох точок зору, по перше з точки зору наявних ресурсів, по друге з точки зору можливості їх використання, тобто і здатності забезпечити максимально можливий рівень виробництва продукції та послуг для вирішення завдань.

Таким чином, потенціал галузі – це категорія, яка відображає взаємозв'язок продуктивної та ресурсної концепції промисловості. Отже, з нашого погляду «економічний потенціал галузі» це динамічна характеристика здатності створювати умови для розвитку, під впливом а політичних, економічних, соціально-демографічних, та інших чинників, що обумовлена взаємодією виробничої, природничої, науково-технічної складових, технологічною готовністю, та наявністю достатньої кількості під-

приємств галузі. Складові економічного потенціалу галузі представлені на рис. 1.

Існує думка, що поняття «виробничий потенціал» частіше використовується для оцінки можливостей сфери матеріального виробництва та окремих її галузей, а поняття «економічний потенціал» рекомендовано використовувати для оцінки можливостей національної економіки в цілому, втім, з даним трактуванням понять не можна повністю погодитись. На нашу думку «економічний потенціал» це сукупність можливостей, складна, цілісна система взаємопов'язаних елементів, що є спеціально сформована для досягнення визначених цілей, та розвивається під впливом певних закономірностей систем. Слід також розглянути поняття «стратегічний потенціал галузі», який є категорією, що характеризує взаємозв'язок продуктового і ресурсного потенціалу.

Слід також зауважити, що для даного виду потенціалу, для різних стратегічних цілей і реальних можливостей ресурсного забезпечення досягнення цих цілей системоутворюючі елементи будуть різними. Оцінка стратегічного потенціалу галузі промисловості викликає певні труднощі. Також, це обумовлено тим, що на сучасному етапі реформування економіки ще не завершена структурна модернізація промисловості, це пов'язано з вибором показника, адекватно оцінює сукупність можливостей галузі визначати стратегічні цілі; розробляти засоби їх досягнення і організувати сам процес реалізації стратегічних цілей. Основні закономірності його існування представлені на рис. 2.

Слід також зауважити, що для даного виду потенціалу, для різних стратегічних цілей і реальних можливостей ресурсного забезпечення досягнення цих цілей системоутворюючі елементи будуть різними. Оцінка стратегічного потенціалу галузі промисловості викликає певні труднощі. Також, це обумовлено тим, що на сучасному етапі реформування економіки ще не завершена структурна модернізація промисловості, це пов'язано з вибором показника, адекватно оцінює сукупність можливостей галузі визначати стратегічні цілі; розробляти засоби їх досягнення і організувати сам процес реалізації стратегічних цілей.

Висновки. На сучасному етапі господарювання, який відрізняється зміною економічного курсу, серед шляхів виходу із наміченої кризи може бути в тому числі, всебічний розвиток економічного потенціалу. Економічний потенціал, як показало дослідження, досить часто трактують як наявні та потенційні можливості для розвитку економіки. Нами доведено, що економічний потенціал галузі – це категорія, яка відображає взаємозв'язок продуктивної та ресурсної концепції промисловості, та запропоновано авторське визначення цього поняття, як динамічної характеристики здатності створювати умови для

Аналіз підходів до визначення поняття «потенціал»

N	Визначення	Автор, рік	Підхід	Значення
1	2	3	4	5
1	Економічний потенціал – здатність підприємств забезпечувати своє довгострокове функціонування	Економічна енциклопедія (за ред. Абалкіна Л.І. 1999	Динамічний	Динамічний підхід пов'язаний з необхідністю розгляду потенціалу в діалектичному розвитку, у встановленні причинно-наслідкових зв'язків і підпорядкованості на основі проведення ретроспективного аналізу поведінки аналогічних систем на деякому тимчасовому відрізку
2	Потенціал виробничих сил – потенційна можливість країни виробляти матеріальні блага для задоволення потреб населення	К. Воблій 1924	Відтворювальний	Відтворювальний підхід орієнтований на постійне поновлення виробництва продукції з меншою ресурсоемістю та вищою якістю порівняно з аналогічною продукцією на даному ринку для задоволення потреб клієнтів
3	Підприємницький потенціал – сукупність ресурсів (трудових, матеріальних, технічних, фінансових, інноваційних і т.п.), навичок і можливостей керівників, спеціалістів та інших категорій персоналу щодо виробництва товарів, здійснення послуг (робіт), отримання максимального доходу (прибутку) і забезпечення сталого функціонування та розвитку підприємства	І. Репіна 1998	Процесний	Процесний підхід розглядає функції управління конкурентним потенціалом як взаємопов'язані. Процес управління є загальною сумою всіх функцій, серією неперервних взаємопов'язаних дій. Цей підхід дозволяє системно узгодити між собою функціональні напрями в діяльності підприємства, побудувати прозорі та зрозумілі схеми реалізації управлінських завдань, оцінити й оптимізувати використані ресурси
4	Економічний потенціал – сукупна виробнича сила праці всіх працездатних членів суспільства	С. Струmilін 1954	Адміністративний	Адміністративний підхід передбачає регламентацію функцій, прав, обов'язків, нормативів якості, витрат, пов'язаних з реалізацією елементів потенціалу, у нормативних актах за допомогою методів примушування
5	Потенціал розширеного виробництва – ресурсні можливості національної економіки для здійснення економічного зростання	В. Немчинов 1967	Інноваційний	Інноваційний підхід орієнтований на активізацію інноваційної діяльності, засобами якої повинні бути фактори виробництва й інвестиції
6.	Виробничий потенціал підприємства визначається його спроможністю виробництва максимально можливого обсягу споживчих вартостей на базі техніки, технології, науково-технічної інформації і природних ресурсів, що є в розпорядженні підприємства	Є Лаппін 2004	Організаційний	Організаційний підхід реалізується через визначення кількісних оцінок і встановлення залежності між окремими елементами потенціалу, за допомогою економікоматематичних і статистичних методів обробки інформації
7	Потенціал підприємства – максимально можлива сукупність активних і пасивних, явних і прихованих альтернатив (можливостей) якісного розвитку соціально-економічної системи підприємства у певному середовищі господарювання (ситуаційно-ринкова складова) з урахуванням ресурсних, структурно-функціональних, часових, соціокультурних та інших обмежень	О. Олексюк 2001	Ситуаційний	Ситуаційний підхід заснований на альтернативності досягнення цілей і забезпечення максимальної адаптації до умов конкретної ситуації в процесі формування потенціалу підприємства. Він сконцентрований на ситуаційних відмінностях між потенціалами підприємств і всередині потенціалів, і спрямований на визначення значимих внутрішніх і зовнішніх змінних ситуації та ступеня їх впливу на ефективність діяльності Функціонування економічної системи Продовж. табл. Підхід Короткий зміст підходу до управління конкурентним потенціалом

1	2	3	4	5
8	Потенціал – це «могутність», «сила».	Словник іноземних слів (за ред. Петрова Ф.Н.) 1964	Стратегічний	Управління здійснюється на основі розробки та реалізації в умовах високого ступеня невизначеності зовнішнього середовища
9	Потенціал підприємства полягає в інтегральному відображенні (оцінці) поточних і майбутніх можливостей економічної системи трансформувати вхідні ресурси за допомогою притаманних їй персоналу підприємницьких здібностей в економічні блага, максимально задовольняючи в такий спосіб корпоративні та суспільні інтереси	О. Федонін, І. Рєпіна, О. Олексюк 2006	Комплексний	При використанні комплексного підходу повинні враховуватися технічні, екологічні, економічні, організаційні, соціальні, психологічні, при необхідності й інші аспекти менеджменту та взаємозв'язку цих об'єктів
10	Потенціал – «...можливості, сили, запаси, способи, які можуть бути використані...»; «потенціал економічний – це...економічні можливості держави (групи держав), які можуть бути використані для забезпечення всіх її матеріальних потреб»	Словник іноземних слів (за ред. Мельничука О.С.) 1975	Функціональний	Функціональний підхід передбачає пошук зовсім нових, оригінальних технічних рішень для задоволення існуючих або потенційних потреб. Після встановлення сукупності функцій, які потрібно виконати для задоволення даної проблеми, створюються кілька альтернативних об'єктів для виконання цих функцій і обирається той з них, який передбачає мінімум сукупних витрат за життєвий цикл об'єкта на одиницю його корисного ефекту
11	Потенціал – джерела, можливості, засоби, запаси, які можуть бути приведеними в дію, використані для розв'язання якоїсь задачі, досягнення певної цілі, можливості окремої особи, суспільства, держави, підприємства в певній галузі	В. Хомяков, І. Бакум 2007	Поведінковий	Поведінковий підхід ґрунтується на підвищенні ефективності сукупності потенціалу за рахунок підвищення його кадрової складової. Метою поведінкового підходу є надання працівникам допомоги в усвідомленні та реалізації власної можливостей і творчого потенціалу на основі застосування концепцій поведінкових наук щодо управління підприємством
12	Потенціал – засоби, запаси, джерела, які є в наявності і можуть бути мобілізовані для досягнення певної мети або розв'язання певної задачі	В. Архангельський 1983	Кількісний	Сутність кількісного підходу полягає в переході від якісних оцінок конкурентного потенціалу до кількісних, математичних, статистичних методів, інженерних розрахунків, експертних оцінок, системи балів
13	Ресурсний потенціал підприємства – є системою взаємопов'язаних різних видів ресурсів, які є у розпорядженні підприємства або можуть бути залучені до його господарської діяльності для максимального задоволення потреб споживачів та підвищення його конкурентно-спроможності на ринку	Н. Міщенко, О. Кумечко 2010	Системний	Використання системного підходу в дослідженні потенціалу передбачає його розгляд у всіх теоретичних аспектах діяльності

розвитку, під впливом а політичних, економічних, соціально-демографічних, та інших чинників, що обумовлена взаємодією виробничої, природничої, науково-технічної складових, технологічною готовністю, та наявністю достатньої кількості підприємств галузі. Нами також представлені

складові економічного потенціалу галузі, розглянуто поняття «стратегічний потенціал галузі», та доведено, що стратегічний потенціал, для різних стратегічних цілей і реальних можливостей ресурсного забезпечення досягнення цих цілей системоутворюючі елементи будуть різними.

Рис. 1. Складові економічного потенціалу галузі

Закономірності	Зміст
Інтегративності	В стратегічному потенціалі виділяється систематизують елементи, які роблять визначальний вплив на досягнення стратегічних цілей.
Комунікативності	Стратегічний потенціал промисловості, галузі промисловості або підприємства повинен відповідно розглядатися як підсистема більш високого порядку
Ієрархічності	Стратегічний потенціал, будучи ієрархічно організованою системою, розглядається в суворій послідовності, що відбиває послідовність складових його елементів: вихід з бізнес-процесу попереднього рівня є входом в бізнес-процес наступного рівня ієрархії. На кінцевому рівні ієрархії досягається синергійний (системний) ефект, тобто досягається цілісність підсистеми, якою є той чи інший бізнес-процес.
Цілісності (ємерджентності)	Взаємодія всіх елементів системи викликає синергійний (системний) ефект, що перевищує ефект при автономному використанні окремих елементів системи
Еквіфінальності	Проявляється в граничних можливостях адаптації стратегічного потенціалу до зміни стратегічних цілей без кардинального перепроєктування стратегічного потенціалу
Здійсненності	Проявляється в тому, що ступінь різноманітності стратегічного потенціалу в рамках обраної місії повинна перевищувати рівень розмаїття стратегічних цілей

Рис. 2. Основні закономірності взаємозв'язку продуктового і ресурсного потенціалу

Список літератури:

1. Беляєва Г. Ресурсозбереження як напрямок підвищення конкурентоспроможності підприємств в загальній системі управління / Г. Беляєва // Екологічний менеджмент у загальній системі управління: тези доповідей Десятої щорічної Всеукраїнської наукової конференції (20–21 квітня 2010 р., м. Суми) / за ред. О. Теліженко. – 2010. – Ч. 1. – С. 20–23.
2. Єршова О. Ресурсозбереження як альтернативний спосіб господарювання на підприємствах АПК / О. Єршова // Ефективна економіка. – 2013. – № 4. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1971>.
3. Іпполітова І. Дослідження процесу прийняття управлінських рішень з ресурсозбереження на підприємстві / І. Іпполітова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=5488>.
4. Кондратенко Н. Критерії оцінки ефективності ресурсозбереження / Н. Кондратенко // Наука й економіка. – 2010. – № 4(20). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/nie/2010_4/174-180.pdf.
5. Радчук І. Сутність поняття «ресурсозбереження» та шляхи його впровадження на підприємстві / І. Радчук // Вісник ХНТУ. – 2009. – № 3(36). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vkhdtu/2009_3/30922.pdf.
6. Сотник І. Еколого-економічні механізми мотивації ресурсозбереження: [монографія] / І. Сотник. – Суми: Мрія, 2008. – 230 с.
7. Румянцев А.М., Яковенко Е.Г., Янаев СИ. Инструментарий экономической науки и практики. – Изд. "Знание", М., 2005.
8. Экономическая энциклопедия. "Экономика", М., 1999.
9. Пономаренко Т.В. Проблематика оцінювання економічної стійкості підприємства / Т.В. Пономаренко // Стратегія економічного розвитку України : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана ; редкол.: В.А. Верба (голов. ред.) [та ін.]. – Київ: КНЕУ, 2016. – Вип. 38. – С. 175-187.